

**ข้อเสนอสำหรับการพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเชิงนโยบาย
และการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน
ในกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**

**The Guidance for Developing a Collaborative Governance Model
and Promoting Cultural Tourism Management within
the Northeastern Phu-tai Ethnic Communities**

นพพล อัครชาติ*

Noppon Akahat

บทคัดย่อ

บทความการวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางสำหรับการพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเชิงนโยบายและการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากการจัดประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวน 20 คนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความเห็นต่อกรอบโมเดลที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นจากการอาศัยข้อมูลการศึกษาแบบกรณีศึกษาในระยะหนึ่งมาก่อนแล้ว หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็นต่าง ๆ มาสังเคราะห์และตีความตามที่สุดคล้องกับกฎหมาย นโยบาย และยุทธศาสตร์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ข้อเสนอแนวทางสำหรับการพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเชิงนโยบายและการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกี่ยวข้องกับองค์กร 4 ประเภท ได้แก่ 1. องค์กรทางราชการสังกัดราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค 2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3. องค์กรอื่นที่ไม่ใช่รัฐบาล และ 4. องค์กรชุมชนที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไทในพื้นที่ และเมื่อพิจารณาประกอบกับนโยบาย ระเบียบกฎหมาย และแผนแม่บทที่เกี่ยวข้อง สามารถเสนอแนะแนวทางที่ใช้เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายและการจัดการได้ 7 แนวทางดังนี้ 1. การส่งเสริมวางแผนการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ 2. การประสานงานและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพบริการการท่องเที่ยว 3. การส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4. การส่งเสริมการจัดการ

* อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Lecturer of Public Administration Program, School of Management Science, Sukhothai Thammathirat Open University, E-mail: pok9kk@gmail.com

Received: 9 May 2021, Revised: 2 July 2021, Accepted: 7 July 2021

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ 5. การส่งเสริมการวางมาตรการเพื่อป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย 6. การส่งเสริมการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรท่องเที่ยวชุมชนที่มีศักยภาพร่วมกันและ 7. การส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์และตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท

คำสำคัญ: การจัดการท่องเที่ยวชุมชน , การบริหารจัดการเชิงเครือข่าย , ชุมชนผู้ไท

Abstract

This research aimed to suggest a guidance for developing a collaborative governance model and promoting cultural tourism management within the Northeastern Phu-tai ethnic communities by using a research qualitative method. The research methodology included selected 20 experts from group meetings, who were involved and asked for opinions regarding the conceptual framework developed by the researcher of this research working on selected case studies. Then, the researcher synthesized and interpreted the achieved opinions and comments with and according to the relevant laws, policies, and strategies of the involved organizations, that were dealing with cultural tourism management. The result indicated that the guidance for developing a collaborative governance model and promoting cultural tourism management within the Northeastern Phu-tai ethnic communities was involved with the following 4 types of organizations: 1. central and regional public organizations; 2. local administrative organizations; 3. non-public organizations; and 4. local communities' organizations that promoted tourism. Also, after considering the achieved opinions and comments in line with the regulations, laws, master plans, and policies of the relevant organizations, it was able to suggest the following 7 guidance: 1. promoting and planning a development for an efficient management system; 2. coordinating and promoting the development of tourism service quality; 3. promoting human resources development; 4. promoting a creative cultural tourism management; 5. promoting measures for peace and order; 6. promoting inter-organizational tourism cooperation among communities with common potentials; and 7. promoting Phu-tai's tourism public relations and cultural tourism marketing.

Keywords: Community Tourism Management/Collaborative governance/ Phu-Tai Community

บทนำ

รัฐบาลได้กำหนดนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย (Tourism Capital of Asia) โดยกำหนดเป้าหมายหลักในการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคที่พึง สาธารณสุขพื้นฐาน การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย การเสนอวัฒนธรรมไทย

ที่เป็นเอกลักษณ์ การกำหนดมาตรฐานความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และการต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรี ซึ่งเป้าหมายดังกล่าวมีความจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของไทยได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและบรรลุเป้าหมายได้ประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่ายอย่างเป็นธรรมและมีความยั่งยืน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2561) ซึ่งภายใต้นโยบายไทยแลนด์ 4.0 ด้านการท่องเที่ยวได้ตั้งเป้าหมายไว้ให้ประเทศไทยขับเคลื่อนการท่องเที่ยวด้วยการใช้นวัตกรรม เทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ ประสานความร่วมมือรัฐ - เอกชน มาสร้าง Strength from within หรือความเข้มแข็งจากภายในหรือระดับท้องถิ่น ก่อนเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก “เน้นการสร้างสรรค์ต่อยอดสิ่งที่ท้องถิ่นมีอยู่” (นฤมล เกษมสุข, 2560) รวมทั้งแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2560 - 2564) ได้กำหนดเป้าหมายไว้ 1. การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว 2. การเพิ่มมูลค่าทางด้านเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างสมดุล 3. การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวสู่ทุกพื้นที่และทุกภาคส่วน และ 4. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

ปัจจุบันรูปแบบของการท่องเที่ยวได้มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าการแบ่งรูปแบบของการท่องเที่ยวออกเป็นหลายประเภท อาทิ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท เป็นต้น และเมื่อชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามาจัดการท่องเที่ยวจึงเป็นการพลิกกลับและตั้งหลักการท่องเที่ยวใหม่โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในฐานะเจ้าของ มีส่วนร่วมในการจัดการและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชนให้คนในท้องถิ่นได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจากกระแสการตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชีวิตชนบท และการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานกลายเป็นภาพลักษณ์การท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์เรื่องคนในท้องถิ่นได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวซึ่งทำให้มีการส่งเสริมเรื่องนี้กันมากขึ้น (พจนา สวนศรี, 2554) แม้การท่องเที่ยวชุมชนจะไม่สามารถทดแทนการท่องเที่ยวกระแสหลักได้ แต่นับว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกหนึ่งที่ได้รับคามนิยมนมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งหากได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องทาง จะนำไปสู่ผลในเชิงบวกหลายประการ เช่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดศักดิ์ศรี มีความสามารถในการคงความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ เกิดความหวงแหนในทรัพยากรชุมชน เกิดความภาคภูมิใจในวิถีรากเหง้าของตน และสามารถขยายไปถึงการพิทักษ์ ปกป้องสิทธิของคนและชุมชนมากขึ้น นับเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมศักยภาพชุมชนท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เกิดความยั่งยืนอยู่บนพื้นฐานของความเป็นชุมชน การอนุรักษ์วิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ภายใต้การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนได้ด้วยตนเอง (สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน องค์การมหาชน, 2561)

จากปรากฏการณ์เชิงนโยบายและรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า นโยบายการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนควรวางอยู่บนหลักการความสัมพันธ์แบบเครือข่าย (Network organization) ซึ่งองค์การแบบเครือข่าย ประกอบด้วยตัวแสดงจำนวนมากซึ่งเป็นตัวแสดงมีฐานทรัพยากรสำคัญและเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร โดยองค์การแบบเครือข่ายแตกต่างจากองค์การตามลำดับสายการบังคับบัญชา (hierarchy) เพราะไม่ได้ใช้ความเป็นศูนย์กลางแห่งการใช้อำนาจ

หน้าที่โดยปกติเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในหมู่ตัวแสดงที่เข้าร่วมในส่วนต่าง ๆ แตกต่างจากองค์การแบบตลาด (market) ในสิ่งที่เกี่ยวกับการเข้าร่วมของตัวแสดงในการเข้ามาแทนที่และเป็นการแลกเปลี่ยนระยะยาว (repeated and enduring exchange) ที่วางอยู่บนความเชื่อมั่นและการเจรจาตกลงกันมากกว่าการใช้ราคาและการต่อรองราคา ตามกลไกตลาดถ่วงดุลกัน (bargaining) ยกตัวอย่าง ความสัมพันธ์ขององค์การเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้นสามารถร่วมกัน จัดตั้งระบบสหกรณ์ การร่วมกันเป็นพันธมิตร การจัดทำพันธสัญญาแห่งสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน หรือความเป็นหุ้นส่วน ทางธุรกิจ และร่วมกันเสี่ยงในกิจการที่ตนเองประกอบกันขึ้นโดยตกลงร่วมกัน เป็นต้น (Bivir, 2010) ดังนั้น เครือข่าย จึงเป็นแนวคิดการจัดการองค์การสมัยใหม่ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการศึกษาและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนภายใต้บริบทและอิทธิพลของการปฏิรูปภาครัฐของโลกวิชาการในปัจจุบัน

กลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไท เป็นกลุ่มชุมชนที่มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมสำหรับใช้เป็นกรณีศึกษา ในการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนภายในชุมชน เป็นชุมชนที่มีความเชื่อเกี่ยวกับกฎของธรรมชาติและระบบอาวุโส ก่อนข้างสูง เน้นการดูแลช่วยเหลือกันภายในกลุ่มครอบครัว เครือญาติ และชุมชนผู้ไทด้วยกันสูงมาอย่างช้านาน และพยายามทำนุบำรุงรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มตนเองไว้เป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถ ยึดหยุ่นและปรับเข้าสู่กระแสของรัฐธรรมนูญใหม่ และกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จากการสำรวจ โดยสุเทพ ไชยขันธุ์ (2557) นักผู้ไทศึกษายุคปัจจุบัน พบว่าปัจจุบันชุมชนชาวผู้ไทส่วนใหญ่กระจายตัว อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนม จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดยโสธร โดยจะมีความหนาแน่นเป็นพิเศษตลอดแนวเทือกเขาภูพาน เพราะ บรรพบุรุษนิยมเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้านใกล้ที่ราบลุ่มใกล้ภูเขาเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและความเชื่อ บางประการของกลุ่มชน ซึ่งในปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาสนับสนุนและนำแนวคิดการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมหรือเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนชาวผู้ไทที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุน ให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนชาวผู้ไทขึ้น ทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงความเป็นอยู่และวิถีชีวิต ที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนชาวผู้ไท ซึ่งทำให้เห็นว่าชุมชน ชาวผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีศักยภาพสูงในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนตามที่ปรากฏในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามจากการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน ชาวผู้ไทที่เกิดขึ้น แม้ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นจะสามารถดำเนินการจัดการบริการการท่องเที่ยวในชุมชน ของตนเองได้ด้วยอาศัยสรรพกำลังของคนและทรัพยากรที่สนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามที่ดำรงอยู่ในชุมชนของตน แต่ถ้าหากชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มวัฒนธรรมผู้ไทสามารถ สร้างระบบการจัดการร่วมกันในลักษณะเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น และบูรณาการความร่วมมือเข้ากับแผนงาน ตามนโยบายหรือกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเครือข่ายนโยบายด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนชาวผู้ไทให้ประสบความสำเร็จ ทั้งทางด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน การพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ซึ่งศักยภาพการดำเนินการดังกล่าว ถือเป็นการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นเพื่อต่อยอดการพัฒนาไปสู่กระบวนการ จัดการตนเองโดยกลไกชุมชนในการจัดให้บริการสาธารณะแนวใหม่ และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่นำไปสู่ การสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองในการจัดการชุมชนตนเองตามศักยภาพที่มีเพื่อให้งิจกรรมการพัฒนา ของชุมชนเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนในการดำเนินการต่อไป

จากความสำเร็จข้างต้นจึงทำให้เห็นถึงปัญหานโยบายด้านการกระจายอำนาจในการจัดทำบริการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ยังไม่มีแนวทางและรูปแบบการจัดทำบริการในเรื่องนี้ที่ชัดเจน ขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคมและชุมชนหรือใช้วิธีการสนับสนุนที่ไม่ทำให้เกิดคุณค่าและตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาความยั่งยืนในการจัดบริการในเรื่องนี้ต่อชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเห็นชัดว่าในการกิจด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นนั้นไม่มีใครสามารถดำเนินการและจัดบริการได้ดีกว่าชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรมอยู่แล้ว ทั้งนี้ ในพื้นที่จังหวัดทางภาคอีสานตามแนวเทือกเขาภูพาน มีชุมชนท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ โดยเฉพาะในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ในรูปขององค์กรชุมชนและเป็นองค์กรชุมชนที่ควรได้รับการพัฒนาระบบการจัดการ หรือการประสานความร่วมมือระหว่างกันในฐานะเครือข่ายองค์กรชุมชนที่มีวัฒนธรรมร่วมกัน และพัฒนาความเข้มแข็งระหว่างองค์กรชุมชนดังกล่าวให้เกิดพลังขับเคลื่อนเครือข่ายที่มีผลประโยชน์และเป้าหมายร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การสร้างเครือข่ายนโยบาย ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกันกับองค์กรภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาโครงสร้าง เครื่องมือ และการกำหนดกลยุทธ์และคุณค่าทางการจัดการร่วมกันภายใต้แนวทางการบริหารจัดการแบบเครือข่าย (Network governance) ซึ่งเป็นทิศทางและรูปแบบการจัดการภาครัฐที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาและสร้างนวัตกรรมทางการจัดการปกครองท้องถิ่นในปัจจุบัน ซึ่งจะสามารถตอบโจทย์การบริหารที่เหมาะสมและทิศทางการจัดการบริการสาธารณะในระดับท้องถิ่นที่จะเป็นการสร้างคุณค่าความเป็นพลเมืองและประชาสังคมในชุมชนให้ช่วยผลักดันและนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล คุ่มค่า และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำบริการได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางสำหรับการพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเชิงนโยบายและการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การทบทวนวรรณกรรมและการพัฒนารอบแนวคิดการวิจัย

จากการค้นคว้าทางด้านแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากสำนักคิดและกรณีศึกษาต่าง ๆ เพื่อการพัฒนากรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ขึ้นโดยแบ่งตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยและพัฒนาเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นการวิเคราะห์

พบว่า ในการศึกษางานเกี่ยวกับหมู่บ้านจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท และวัฒนธรรมอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ชุมชนท้องถิ่นมีอยู่ภายในบริบทของตนเอง และ

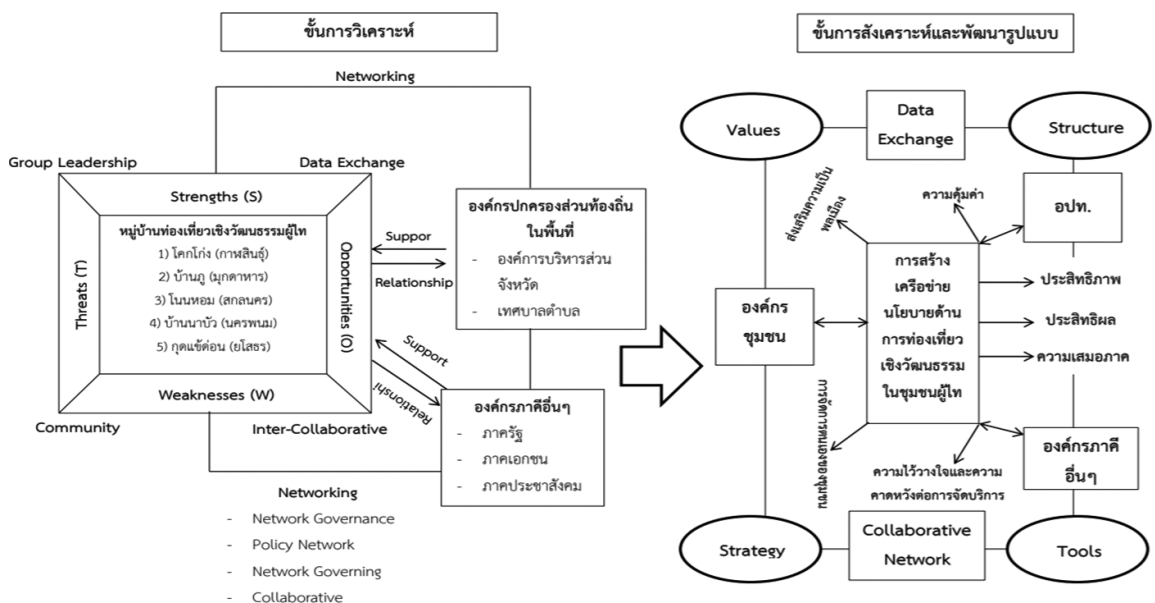
จัดการกันขึ้นภายใต้ภาวะผู้นำของแกนนำชุมชนทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการโดยอาศัยการผนึกกำลังของชุมชนขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่งานการศึกษาต่างเสนอแนะให้องค์กรภายนอกที่มีอำนาจหน้าที่เข้ามาสนับสนุนบทบาทของชุมชนที่ดำเนินการอยู่ผ่านแผนพัฒนาท้องถิ่นซึ่งยังขาดความชัดเจนและข้อเสนอเชิงประจักษ์ถึงความสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรภาคีอื่น ๆ ในระดับท้องถิ่นที่จะสร้างความสัมพันธ์ผ่านการส่งเสริมภารกิจจัดการท่องเที่ยวและการบำรุงรักษาศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นร่วมกัน ผลงานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ เหล่านี้มาทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์หาปัจจัยทางด้านศักยภาพและข้อบกพร่องในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยองค์กรชุมชนที่ใช้ในการศึกษา 5 พื้นที่ ได้แก่ 1. หมู่บ้านโคกโก่ง ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาไคร้ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 2. หมู่บ้านภู ในเขตเทศบาลตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร 3. หมู่บ้านกุดแซ่ตอน ในเขตเทศบาลตำบลกุดเชียงหมี อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร 4. หมู่บ้านนาบัว ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโนนหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม และ 5. หมู่บ้านโนนหอม ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ซึ่งจากการศึกษาของสุเทพ ไชยพันธุ์ (2557) พบว่าแต่ละหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กันในเชิงวัฒนธรรมและสายสัมพันธ์ที่สามารถสืบตระกูลของบรรพบุรุษที่มีเชื้อสายเดียวกัน นับถือความเชื่อและศรัทธาสืบต่อกันมาของชุมชนบางอย่างร่วมกัน ซึ่งจะทำให้ง่ายแก่การพัฒนาความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนแต่ละแห่งผ่านวิถีวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทที่ทุกหมู่บ้านต้องการยกระดับและพัฒนาสู่การท่องเที่ยวและบริการเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนเหมือน ๆ กัน ด้วยเหตุนี้ตัวแปรสำคัญที่จะทำให้สามารถทราบถึงลักษณะความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างกัน ได้แก่ 1. ปัจจัยทางด้านภาวะผู้นำกลุ่มของแต่ละชุมชน 2. ระดับของการแลกเปลี่ยนข้อมูลและทรัพยากรระหว่างกัน 3. ลักษณะการสร้างเครือข่ายที่เกิดขึ้นระหว่างคนในชุมชนหรือชุมชนท้องถิ่นใกล้เคียงกัน และ 4. ลักษณะความร่วมมือภายในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทด้วยกันตามที่เกิดขึ้น ซึ่งได้ทำการวิเคราะห์ปัจจัยดังกล่าวจากการพิจารณาข้อมูลต่าง ๆ ของการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแต่ละองค์กรชุมชนผ่านมุมมองที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และความท้าทายหรืออุปสรรค เพื่อจะทำให้เห็นสภาพการดำเนินการและการบริหารจัดการของแต่ละแห่งที่เกี่ยวข้องกับทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยจากภายนอก โดยเฉพาะตัวแสดงที่สำคัญคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ต่อภารกิจด้านนี้โดยตรง รวมทั้งภาคีเครือข่ายอื่น ๆ จากหน่วยงานราชการ เอกชน และประชาสังคม ที่เข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์และการให้สนับสนุนการดำเนินการในลักษณะต่าง ๆ โดยความสัมพันธ์และความร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ ระหว่างองค์กรชุมชนด้วยกัน และระหว่างองค์กรชุมชนและองค์กรภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ในระดับท้องถิ่นนั้นต่างอยู่ภายใต้กรอบการวิเคราะห์เชิงการสร้างเครือข่าย ได้แก่ Network Organizational Governance (Bevir, 2012; Osborne, 2010), Policy Network (Rhodes, 1997), Network Governing (Goldsmith and Eggers (2004) และ Collaborative Governance (Ansell and Gash, 2008) ตามบริบทของกรณีศึกษาและนำข้อมูลที่ได้ไปทำการพัฒนาและสร้างรูปแบบในขั้นที่ 2 ต่อไป

ขั้นการสังเคราะห์การพัฒนารูปแบบการจัดการ

ในขั้นนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบกรอบแนวคิดเบื้องต้น (Conceptual working) ที่อาศัยพื้นฐานผลการวิเคราะห์ได้จากข้อมูลในขั้นที่ 1 เพื่อสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรภาคีอื่น ๆ

เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายนโยบายและการจัดการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นภารกิจบริการสาธารณะรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับหลายองค์กรในการขับเคลื่อนร่วมกัน โดยจะทำการวิเคราะห์การปฏิบัติการระหว่างองค์กร/ตัวแสดงต่าง ๆ ในการทำหน้าที่เป็นภาคีเครือข่ายในการพัฒนาระบบการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Governance) โดยพิจารณาความสัมพันธ์เชิงองค์การระหว่างกันซึ่งประกอบด้วย 1. โครงสร้างการบริหาร 2. เครื่องมือการจัดการ 3. กลยุทธ์การบริหาร และ 4. คุณค่าการบริหาร ซึ่งเป็นแนวทางการวิเคราะห์การปฏิบัติการในการให้บริการขององค์กรแบบเครือข่ายซึ่งทำให้เกิดความชัดเจนและยั่งยืนในการวางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ บนเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นเพื่อให้การปฏิบัติการของแต่ละองค์กรที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Governance) หรือการแลกเปลี่ยนข้อมูล (Data Exchanges) ระหว่างกันเพื่อให้การปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของท้องถิ่นนำไปสู่ระบบการจัดการที่ทำให้เกิดปัจจัยที่เป็นผลลัพธ์ (Outcomes) ได้แก่ 1. ประสิทธิภาพ 2. ประสิทธิผล 3. ความคุ้มค่า 4. ความเสมอภาค 5. ความเป็นพลเมือง 6. ความไว้วางใจและความคาดหวังในการให้บริการ และ 7. ความสามารถในการจัดการปกครองตนเองของชุมชนเครือข่าย

ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้จึงหมายถึง การต่อรองเพื่อสร้างเครือข่ายเชิงนโยบาย (Policy network) ระหว่างเครือข่ายขององค์กรชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งภาคีอื่นที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่ประเด็นการกำหนด/ออกแบบข้อเสนอเชิงนโยบายและการบริหารจัดการในลักษณะของการสร้างเครือข่ายด้านการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมและการสร้างความยั่งยืนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสืบไป ซึ่งสามารถประมวลสรุปได้ดังแผนภาพที่ 1 ดังนี้

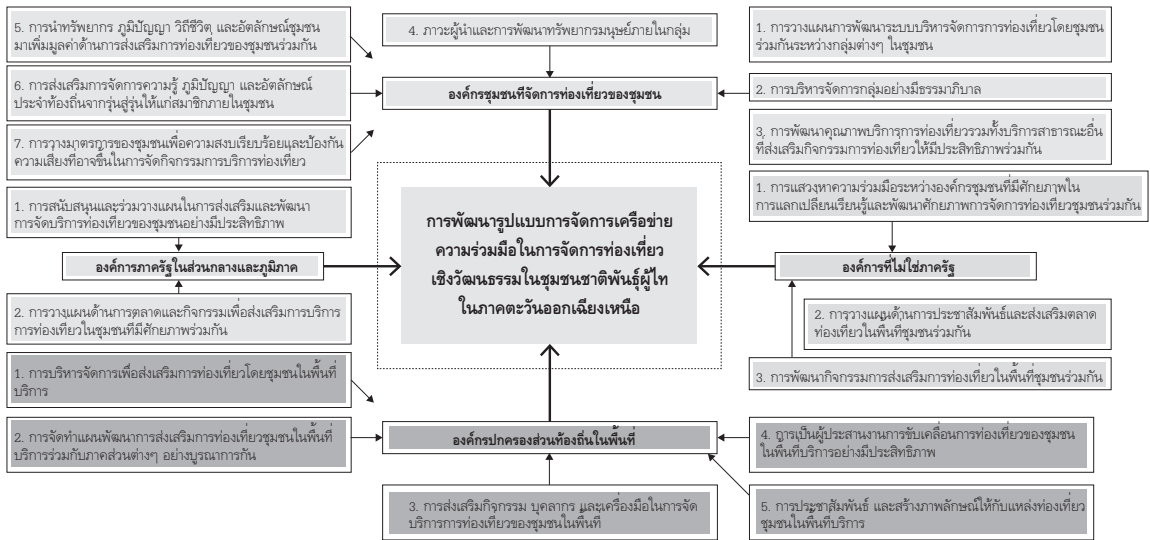
ภาพที่ 1: แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในส่วนนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัยภายใต้ชุดโครงการ “การพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายความร่วมมือในการให้บริการสาธารณะในระดับท้องถิ่น: กรณีศึกษาการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” โดยในส่วนการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นผลมาจากการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการให้ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิได้เข้าร่วมประชุมสัมมนาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2562 ณ ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทสายใยชุมชน บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมสัมมนาจำนวน 20 คน ประกอบด้วย 1. ตัวแทนคณะกรรมการ/กลุ่มชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวชุมชนในแต่ละพื้นที่ จำนวน 5 คน 2. ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ในฐานะผู้มีภารกิจและอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน 3. ตัวแทนหน่วยงาน/องค์กรภาคีอื่นที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน เช่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม เป็นต้น ในพื้นที่ จำนวน 5 คน และ 4. ตัวแทนภาคธุรกิจ/ผู้ประกอบการเอกชนที่ได้รับผลกระทบจากการบริการการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ เป็นต้น ในพื้นที่ จำนวน 5 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาความเหมาะสมข้อมูลที่ต้องการได้และความสะดวกในการให้ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย และการปรับปรุงแผนแม่บท ระเบียบกฎหมาย และรูปแบบการดำเนินงานขององค์กรที่เกี่ยวข้องดังที่ได้ผลสรุปนำเสนอต่อไปนี้

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาในส่วนนี้ เกิดจากการที่ผู้วิจัยได้พัฒนารอบมโนทัศน์รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามภาพที่ 2 แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิได้เข้าร่วมประชุมสัมมนาการพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 20 คน ประกอบด้วยตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชน ตัวแทนหน่วยงานภาคประชาสังคม ตัวแทนองค์กรชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวได้ระดมความคิดเห็นและร่วมเสนอแนะต่อการพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย และการปรับปรุงแผนแม่บท ระเบียบกฎหมาย และรูปแบบการดำเนินงานขององค์กรที่เกี่ยวข้องดังที่ได้ผลสรุปนำเสนอต่อไปนี้

ภาพที่ 2 : กรอบมโนทัศน์การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการพิจารณาและให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องต่อข้อเสนอเชิงนโยบายและการบริหารจัดการเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรภาคีอื่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการณศึกษาค้นคว้ามาเรียบร้อยแล้ว เพื่อนำมาพิจารณาและสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรภาคีอื่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสรุปผลได้ดังนี้

- ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรทางราชการสังกัดราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่
 - 1) การสนับสนุนและร่วมวางแผนในการส่งเสริมและพัฒนาการจัดการบริการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ และ 2) การวางแผนด้านการตลาดและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการบริการการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีศักยภาพร่วมกัน
- ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ได้แก่
 - 1) การบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่บริการ 2) การจัดทำแผนพัฒนาการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่บริการร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ อย่างบูรณาการกัน 3) การส่งเสริมกิจกรรม บุคลากร และเครื่องมือในการจัดการบริการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ 4) การเป็นผู้ประสานงานการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่บริการอย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) การประชาสัมพันธ์ และสร้างภาพลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่บริการ
- ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรอื่นที่ไม่ใช่รัฐบาล ได้แก่
 - 1) การแสวงหาความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนที่มีศักยภาพในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนร่วมกัน 2) การวางแผนด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมตลาดท่องเที่ยวชุมชนร่วมกัน และ 3) การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนร่วมกัน

4. ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ ได้แก่ 1) การวางแผน การพัฒนาระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน 2) การบริหารจัดการกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีธรรมาภิบาล 3) การพัฒนาคุณภาพบริการการท่องเที่ยว รวมทั้งบริการสาธารณะอื่นที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพร่วมกันภายในชุมชน 4) ภาวะผู้นำ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายในกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5) การนำทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ชุมชนมาเพิ่มมูลค่าด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนร่วมกัน 6) การส่งเสริม การจัดการความรู้ ภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นจากฐานสู่รุ่นให้แก่สมาชิกภายในชุมชน และ 7) การวางมาตรการของชุมชนเพื่อความสงบเรียบร้อยและป้องกันความเสี่ยงที่อาจขึ้นในการจัดกิจกรรม การบริการการท่องเที่ยวของชุมชน

ต่อมาได้มีการพิจารณาและให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องต่อการปรับใช้นโยบาย ระเบียบ กฎหมาย และแผนแม่บทที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนการพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบข้อเสนอที่สำคัญดังนี้

1. การปรับใช้กับรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปกครองท้องถิ่น

ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีบัญญัติให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ ในการจัดทำบริการสาธารณะแก่ประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (มาตรา 250) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ในมาตรา 16 ประกอบกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (มาตรา 66, 67 และ 68) และประกอบกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 (มาตรา 20, 51, 53, 54 และ 56) ซึ่งจากบทบัญญัติตามกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับพื้นที่ ได้แก่ เทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล สามารถจำแนกการกำหนดประเภทบริการสาธารณะ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทตามที่เกิดขึ้น ดังนี้ 1) ภารกิจในประเภทที่ 1 การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง 2) ภารกิจในประเภทที่ 6 การส่งเสริม การฝึกและประกอบอาชีพ 3) ภารกิจในประเภทที่ 7 การพาณิชย์และการส่งเสริมการลงทุน 4) ภารกิจในประเภทที่ 8 การส่งเสริมการท่องเที่ยว 5) ภารกิจในประเภทที่ 11 การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น 6) ภารกิจในประเภทที่ 13 การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ 7) ภารกิจในประเภทที่ 16 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น 8) ภารกิจในประเภทที่ 17 การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง 9) ภารกิจประเภทที่ 23 การรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบ เรียบร้อยและการอนามัย โรงมหรสพและสถานสถานอื่น ๆ บ้านเมือง 10) ภารกิจประเภทที่ 24 การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 11) ภารกิจ ประเภทที่ 25 การผังเมือง

นอกจากนี้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ในมาตรา 16 ซึ่งกำหนดประเภทบริการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว ของชุมชน ที่มีแผนในการถ่ายโอนภารกิจจากหน่วยงานราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคไปยังองค์กรบริหาร ส่วนจังหวัด ประกอบกับบทบัญญัติภายใต้พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 (มาตรา 45)

ซึ่งกำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนได้ในฐานะหน่วยงานทางด้านนโยบายและการสนับสนุนการดำเนินการในภารกิจขององค์การบริหารส่วนจังหวัด สามารถจำแนกการกำหนดประเภทบริการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทตามที่เกิดขึ้น ดังนี้ 1) ภารกิจประเภทที่ 1 การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด 2) ภารกิจประเภทที่ 2 การสนับสนุนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น และภารกิจประเภทที่ 3 การประสานงานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น

2. การปรับใช้กับแผนแม่บทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาจากยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2560 - 2579) ซึ่งมีกรอบแนวคิดด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้ เกิดความยั่งยืน ประชาชนมีคุณภาพชีวิต และมีรายได้ที่ดีขึ้น ทั้งนี้จากการพิจารณาและให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องต่อการปรับใช้แผนแม่บทต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามีความสอดคล้องกับ 1) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2564) 2) แผนยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2560 - 2564 3) แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (พ.ศ. 2560 - 2564) 4) แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว พ.ศ. 2561 - 2564 ของกรมการท่องเที่ยว 5) แผนยุทธศาสตร์องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (พ.ศ. 2560 - 2563) 6) แผนยุทธศาสตร์กระทรวงมหาดไทย (พ.ศ. 2560 - 2564) 7) แผนยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม ว่าด้วยทิศทางยุทธศาสตร์ด้านวัฒนธรรมระยะ 20 ปี 8) แผนยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (พ.ศ. 2559 - 2564) และ 9) แผนยุทธศาสตร์กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (พ.ศ. 2559 - 2564)

ทั้งนี้ จากการพิจารณาและให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องต่อการปรับใช้นโยบาย ระเบียบกฎหมาย และแผนแม่บทที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนการพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถเสนอแนวทางที่ใช้เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนารูปแบบการจัดการแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรภาคีอื่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ดังนี้

ข้อเสนอที่ 1 การส่งเสริมและสนับสนุนการวางแผนการพัฒนาระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งข้อเสนอนี้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาและให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเสนอแนะให้หน่วยงาน/ภาคีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สำนักงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาในพื้นที่ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ในพื้นที่ ร่วมกับองค์กรชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ร่วมกันดำเนินการตามข้อเสนอนี้

ข้อเสนอที่ 2 การประสานงาน และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพบริการการจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งบริการสาธารณะอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพร่วมกันภายในชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท ซึ่งข้อเสนอนี้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาและให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเสนอแนะให้หน่วยงาน/ภาคีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สำนักงาน

ท่องเที่ยวและกีฬาในพื้นที่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ที่รับผิดชอบพื้นที่ ร่วมกับองค์กรชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ร่วมกันดำเนินการตามข้อเสนอนี้

ข้อเสนอที่ 3 การส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การจัดการความรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในสมาชิกชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท ซึ่งข้อเสนอนี้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาและให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเสนอแนะให้หน่วยงาน/ภาคที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ร่วมกับองค์กรชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ร่วมกันดำเนินการตามข้อเสนอ

ข้อเสนอที่ 4 การส่งเสริมการนำทรัพยากร ทูทางสังคม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไทมาเพิ่มมูลค่าเพื่อส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งข้อเสนอนี้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาและให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเสนอแนะให้หน่วยงาน/ภาคที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สำนักงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ในพื้นที่ หน่วยงานที่ดูแลด้านทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ (อุทยานแห่งชาติ, ป่าไม้จังหวัด) สำนักงานวัฒนธรรมในพื้นที่ สภาวัฒนธรรมในพื้นที่ ร่วมกับองค์กรชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ร่วมกันดำเนินการตามข้อเสนอ

ข้อเสนอที่ 5 การส่งเสริมการวางมาตรการเพื่อป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย และลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท ซึ่งข้อเสนอนี้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาและให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเสนอแนะให้หน่วยงาน/ภาคที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สถานีตำรวจที่รับผิดชอบดูแลในพื้นที่ โรงพยาบาลที่รับผิดชอบดูแลในพื้นที่ ร่วมกับองค์กรชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ร่วมกันดำเนินการตามข้อเสนอ

ข้อเสนอที่ 6 การส่งเสริมการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กร/กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนที่มีศักยภาพในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพจัดการท่องเที่ยวชุมชนร่วมกัน ซึ่งข้อเสนอนี้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาและให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเสนอแนะให้หน่วยงาน/ภาคที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สำนักงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาในพื้นที่ สมาคมชาวผู้ไทโลกซึ่งเป็นองค์กรประชาสังคมในพื้นที่ ร่วมกับองค์กรชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ร่วมกันดำเนินการตามข้อเสนอ

ข้อเสนอที่ 7 การส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์และตลาดการท่องเที่ยวของชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท ซึ่งข้อเสนอนี้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาและให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเสนอแนะให้หน่วยงาน/ภาคที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาในพื้นที่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ที่รับผิดชอบพื้นที่ สมาคมชาวผู้ไทโลก และสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดในพื้นที่ซึ่งเป็นองค์กรประชาสังคมในพื้นที่ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวซึ่งเป็นภาคเอกชน ร่วมกับองค์กรชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ร่วมกันดำเนินการตามข้อเสนอ

ดังนั้นจึงสามารถสรุปเป็นแผนภาพแนวทางการพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรภาคีอื่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ดังต่อไปนี้

แนวทางการดำเนินงาน

- การวางแผนพัฒนาเชิงบูรณาการ
- การพัฒนาระบบการบริหารภายใน
- การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยว
- การส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรม
- การแสวงหาและสร้างเครือข่าย

ภาพที่ 3: แนวทางการพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาจะเห็นว่าข้อเสนอเชิงนโยบายและการปรับใช้นโยบาย ระเบียบกฎหมาย และแผนแม่บทต่าง ๆ พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ต่างเกี่ยวข้องกับตัวแสดงทางด้านนโยบายและการจัดการหลายหน่วยงานซึ่งหากตัวแสดงเหล่านั้นสามารถพัฒนาความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายนโยบายและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทได้

จะช่วยทำให้สร้างสรรค์รูปแบบการบริหารจัดการภารกิจของรัฐในการให้บริการสาธารณะรูปแบบใหม่ ตามที่นักวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์ อย่างเช่น Rhodes (1997) ที่เสนอให้เกิดการสร้างความร่วมมือในการทำงานระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนั้น ๆ ซึ่งตัวแสดงต่าง ๆ สามารถสร้างความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน โดยการพึ่งพาอาศัยกันในการขับเคลื่อนภารกิจและแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน แต่ไม่จำเป็นต้องขึ้นตรงต่อกัน เป็นต้น และสอดคล้องกับผลการเสนอแนะของบุญทัน ดอกไธสง และปิยะนันต์ จันทรเชกกล้า (2559) ที่เสนอให้หน่วยงานภาครัฐได้แก่ กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยว และการกีฬา ควรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนและนำกำกับดูแลกลุ่มเครือข่ายชุมชนที่ดำเนินการจัดทำโฮมสเตย์ในชุมชน ประกอบกับหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นเองมีงบประมาณในการมุ่งส่งเสริมพัฒนาการบริหารจัดการโฮมสเตย์อย่างจำกัดเนื่องจากภาระงานในหน่วยงานมีจำนวนมาก แต่ศักยภาพบุคลากรอำนาจของท้องถิ่นเองสามารถส่งเสริม สนับสนุนการจัดบริการการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ในชุมชน ให้มีการบริหารจัดการร่วมกันได้ ด้วยเหตุนี้หากสามารถพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านการบริหารจัดการชุมชน ท้องถิ่นที่มีศักยภาพทางด้าน การให้บริการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบโฮมสเตย์ในปัจจุบันให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดและร่วมตระหนักคุณค่าของการจัดการคุณภาพการให้บริการโดยชุมชนร่วมกัน ก็จะสามารถส่งผลต่อประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และระบบคุณค่าของการจัดการที่เกิดขึ้นจากการให้บริการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของภาครัฐ และการกระตุ้นพลังชุมชนในการขับเคลื่อนการพัฒนาตนเองบนฐานของวัฒนธรรมชุมชนร่วมกัน สอดคล้องกับ Carlos Fernandes (2011) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในเขตชนบททางตอนเหนือของประเทศโปรตุเกสแล้วพบว่ากระบวนการพัฒนาแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นจะนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ทั้งด้านเศรษฐกิจและการจัดการคุณภาพการให้บริการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันขึ้นซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนในการจัดการท่องเที่ยวต่อไป

ข้อเสนอแนะ

เพื่อพัฒนาเครือข่ายการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนผู้ไทที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่มีอยู่ให้เกิดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบและดูแลภารกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถเสนอแนะได้ดังนี้

1. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สำนักงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาในพื้นที่ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ในพื้นที่ ร่วมกับองค์กรชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ร่วมกันวางแผนการพัฒนาระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ
2. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาในพื้นที่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ที่รับผิดชอบพื้นที่ ร่วมกับองค์กรชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ร่วมกันพัฒนาคุณภาพบริการการจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งบริการสาธารณะอื่น

ที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพร่วมกันภายในชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท

3. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และองค์กรชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้ร่วมกันส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การจัดการความรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายในสมาชิกชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท

4. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สำนักงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ สำนักงานเกษตร และสหกรณ์ในพื้นที่ หน่วยงานที่ดูแลด้านทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ (อุทยานแห่งชาติ, ป่าไม้จังหวัด) สำนักงานสำนักงานวัฒนธรรมในพื้นที่ สภาวัฒนธรรมในพื้นที่ ร่วมกับองค์กรชุมชนผู้ไท ที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ร่วมกันส่งเสริมการนำทรัพยากร ทุนทางสังคม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ ของชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไทมาเพิ่มมูลค่าเพื่อส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างสร้างสรรค์

5. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สถานีตำรวจที่รับผิดชอบดูแลในพื้นที่ โรงพยาบาลที่รับผิดชอบ ดูแลในพื้นที่ ร่วมกับองค์กรชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ร่วมกันส่งเสริมการวางมาตรการ เพื่อป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย และความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ของชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท

6. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สำนักงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ สำนักงานท่องเที่ยว และกีฬาในพื้นที่ สมาคมชาวผู้ไทโลกซึ่งเป็นองค์การประชาสังคมในพื้นที่ ร่วมกับองค์กรชุมชนผู้ไท ที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ร่วมกันสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กร/กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนที่มีศักยภาพ ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพจัดการท่องเที่ยวชุมชนร่วมกัน

7. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาในพื้นที่ การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย (สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ที่รับผิดชอบพื้นที่ สมาคมชาวผู้ไทโลก และสมาคม ส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดในพื้นที่ซึ่งเป็นองค์การประชาสังคมในพื้นที่ ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นภาคเอกชนร่วมกับองค์กรชุมชนผู้ไทที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ร่วมกันส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์ และตลาดการท่องเที่ยวของชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไทให้เป็นที่รู้จักและแพร่หลาย

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายความร่วมมือ ในการให้บริการสาธารณะในระดับท้องถิ่น : กรณีศึกษาการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนและส่งเสริมการวิจัยจากสำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ภายใต้การบริหารโครงการโดยศูนย์ส่งเสริม และประสานงานการวิจัยเพื่อการปกครองตนเองของท้องถิ่น (สปวท.) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงทำให้ การดำเนินโครงการวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

บรรณานุกรม

- กชธมน วงศ์คำ. (2555). กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่ยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)**, 6(3), 161-172.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2561). **มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). **รายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว ฉบับ 7**. กรุงเทพฯ: เอกเซลเลนท์ บิสเนส แมเนจเม้นท์.
- ณัฐพัชร์ มณีโรจน์. (2560). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. **วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ**, 13(2), 25-46.
- นฤมล เกษมสุข. (2560). **ททท.ดันท่องเที่ยว 4.0 เคลื่อนเศรษฐกิจ**. สืบค้นจาก <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/756663>.
- บุญทัน ดอกไธสง และ ปิยะนันต์ จันทรแซกหล้า. (2559). การกำหนดนโยบายธุรกิจโฮมสเตย์ของไทย. **รัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**, 3(1), 77-94.
- พจนา สวนศรี. (2554). **แนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชน**. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อคุณภาพและชีวิต.
- สุเทพ ไชยพันธุ์. (2557). **ผู้ไท ลูกเถน ภาค 2 สืบค้นรากเหง้าผู้ไทนานาชาติ จากนิทานพญาเถน**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2561). **กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).
- Ansell, Chris, and Gash, Alison (2008). Collaborative Governance in Theory and Practice. **Journal of Public Administration Research and Theory**, 18(4), 543-571.
- Bevir, M. (2012). **Governance: A Very Short Introduction**. New York: Oxford.
- Fernandes, C. (2011). The Role of Local Networking in Facilitating Community Tourism Development. **Book of Proceedings Vol.II-International Conference on Tourism & Management Studies-Algarve 2011**. Algarve: Universidade do Algarve.
- Osborne, S. P., (Ed.) (2010). **The New Public Governance? Emerging Perspective on the Theory and Practice of Public Governance**. New York: Routledge.
- Rhodes, R.A.W. (1997). **Understanding Governance : Policy Networks, Governance, Reflexivity, and Accountability**. Buckingham, England: Open University Press.
- Goldsmith, S. and William D. E, (2004). **Governing by Network: The New Shape of Public Sector**. Washington, DC. : The Brookings Institution.